

DOI 10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-6

УДК 130.2+37.013.73

ФІЛОСОФСЬКІ ПРАКТИКИ В ОСВІТІ І КУЛЬТУРІ: ПРОБЛЕМА ГЛИБИНИ ТА ГУМАНІСТИЧНОСТІ КРЕАТИВНОЇ ДІЇ

С. А. Крилова

Анотація.

Актуальність теми дослідження. В сучасному світі, де все більше розвивається штучний інтелект, актуальною стає творча діяльність людини. Проте така діяльність може бути і деструктивною, і такою, в якій немає глибокого світоглядного сенсу. Тому надзвичайно значущими для сучасної людини є філософські практики, які задають творчій діяльності сенс і світоглядну глибину, особливо в освіті і культурі загалом. Це й обумовлює актуальність даної роботи.

Постановка проблеми. Важливими проблемними питаннями статті є наступні. Що таке креативна дія та в чому її специфіка у філософських практиках? Хто такий дієвець як суб'єкт креативності у філософських практиках? Результатом цього стане підсилення глибини і гуманістичності креативної дії в філософських практиках сучасної освіти і культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Креативність як здатність переходить з можливості у дійсність у креативній дії – дії по створенню нових ідей, за допомогою якої можна як маніпулювати людьми, їх свідомістю та позасвідомим, так і актуалізувати їх потенціал. Тому на перший план виходить постать дієвця, його інтелектуальних й моральних потенцій. Американський дослідник дії як феномену людського буття Г. Франкфурт зазначає, що дієвець є особистістю, яка керується різними вольовими інтенціями. Ч. Тейлор пише про інтенціональність як усвідомлену спрямованість активності дієвця як особистості. Х. Йоас говорить про креативність як спосіб прояву в діяльності Самості людини. А. Лактіонова аналізує проблему дієвця в контексті специфіки його активності. Аналізуючи постать креативної особистості, Н. Хамітов пропонує плідну методологію метаантропології, на основі якої розгортається дане дослідження.

Постановка завдання. Завданням даної статті є усвідомлення сутності й плюральності філософських практик в контексті креативної дії в сучасних освіті і культурі.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про плюральність філософських практик, робиться висновок, що не буває однієї-єдиної правильної філософської практики, їх завжди багато. Пропонується класифікація на основі двох груп параметрів:

- “Академічні – неакадемічні” філософські практики.
- “Публічні – непублічні” філософські практики.

В результаті маємо чотири варіанти філософських практик і, відповідно, креативної дії в них:

1. Академічні публічні філософські практики (наприклад, публічні лекції або філософські есе викладачів чи вчених, філософські радіо- і телепрограми, які вони ведуть).
2. Академічні непублічні філософські практики (наприклад, філософські проекти, що обговорюються в студентській групі).
3. Неакадемічні публічні філософські практики (наприклад, виступ людини без філософської освіти на світоглядні теми).
4. Неакадемічні та непублічні філософські практики (наприклад, філософський щоденник, есе або афоризми, написані “в стилі” для зняття екзистенціальної напруги).

В кожному з цих варіантів можлива креативна дія, якщо дієвець набуває особистісного та філософського світогляду. Але саме академізм, який присутній в філософських практиках, наповнює креативну дію як системністю, так і креативністю.

Висновки. Філософські практики в освіті і культурі сприяють як глибині, так і гуманістичності креативної дії.

Ключові слова: філософські практики, освіта, культура, креативна дія, метаантропологія, буденне, граничне, метаграничне буття людини

PHILOSOPHICAL PRACTICES IN EDUCATION AND CULTURE: THE PROBLEM OF THE DEPTH AND HUMANISTICITY OF CREATIVE ACTION

Svitlana Krylova

Abstract.

Urgency of the research. In the modern world, where artificial intelligence is increasingly developing, human creative activity is becoming relevant. However, such activity can be both destructive and one that does not have a deep worldview meaning. Therefore, philosophical practices that give creative activity meaning and worldview depth are extremely significant for modern man, especially in light and culture. This determines the relevance of this work.

Target setting. The important problematic issues of the article are the following: What is creative action and what are its specificities in philosophical practices? Who is the actor as a subject of creativity in philosophical practices? The result of this will be to strengthen the depth and humanism of creative action in the philosophical practices of modern education and culture.

Actual scientific researches and issues analysis. Creativity as an ability moves from possibility to reality in creative action – the action of creating new ideas, with the help of which it is possible to manipulate people, their consciousness and subconscious, and actualize their potential. Therefore, the figure of the actor, his intellectual and moral potentials, comes to the fore. American researcher of action as a phenomenon of human existence Harry

Frankfurt notes that the actor is a person who is guided by various volitional intentions. Charles Taylor writes about intentionality as a conscious direction of the activity of the agent as a person. Hans Joas speaks of creativity as a way of manifestation in the activity of the human Self. A. Laktionova analyzes the problem of the actor in the context of the specifics of his activity. Analyzing the figure of a creative personality, N. Khamitov offers a fruitful methodology of metaanthropology, on the basis of which this study is developed.

The research objective. The task of this article is to realize the essence and plurality of philosophical practices in the context of creative action in modern education and culture in general.

The statement of basic materials. Speaking about the plurality of philosophical practices, we first of all state that there is no single correct philosophical practice, there are always many of them. However, we should find an obvious principle for their classification. I propose to make the classification based on two groups of parameters:

- “Academic - non-academic” philosophical practices.
- “Public - non-public” philosophical practices.

As a result, we have four options for philosophical practices and, accordingly, creative action in them:

1. Academic public philosophical practices (for example, public lectures or philosophical essays by teachers or scientists, philosophical radio and television programs that they conduct).
2. Academic non-public philosophical practices (for example, philosophical projects discussed in a student group).
3. Non-academic public philosophical practices (for example, a speech by a person without philosophical education on worldview topics).
4. Non-academic and non-public philosophical practices (for example, a philosophical diary, essays or aphorisms written “on the table” to relieve existential tension).

In each of these options, creative action is possible if the actor acquires a personal and philosophical worldview. But it is the academicism that is present in philosophical practices that fills creative action with both systematicity and creativity.

Conclusions. Philosophical practices in education and culture contribute to both the depth and humanism of creative action.

Keywords: philosophical practices, education, culture, creative action, metaanthropology, ordinary human existence, boundary human existence, meta-boundary human existence.

Актуальність дослідження. В сучасному світі, де все більше розвивається штучний інтелект, актуальною стає творча діяльність людини. Проте така діяльність може бути і деструктивною, і такою, в якій немає глибокого світоглядного сенсу. Тому надзвичайно значущими для сучасної людини є філософські практики, які задають творчій діяльності сенс і світоглядну глибину. Особливо це є важливим в освіті і культурі загалом. Це й обумовлює актуальність даної роботи.

Поняття “філософські практики” означає, що ми говоримо про плюральність їх проявів в освіті та культурі й конкретність в креативній діяльності людини. Окремим актом креативної діяльності людини є *креативна дія*.

Ми можемо констатувати, що в сучасній освіті і культурі загалом, творчі особистості доволі реалізовані в філософських практиках, проявляючи креативне мислення і дію в конкретних освітніх проектах. При цьому є виражена потреба в теоретичному осмисленні цих практик, що є вельми актуальним для сучасної філософської спільноти і суспільства загалом.

Постановка проблеми. Важливими питаннями є те, що таке креативна дія та в чому її специфіка у філософських практиках? Хто такий дієвець як суб’єкт креативності у філософських практиках? Результатом цього стане підсилення глибини і гуманістичності креативної дії в філософських практиках сучасної освіти і культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Креативність – це здатність людини породжувати незвичайні ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилятися від традиційних схем мислення і відмовлятися від стереотипних способів мислення. В координатах методології метаантропології [6, с. 32] ми можемо констатувати, що креативність актуалізується у граничному вимірі людського буття [5, с. 68], яке долає буденне буття [5, с. 67] й конститується волею до влади [5, с. 68] і волею до пізнання і творчості [5, с. 68], а конструктивною стає у метакреативному вимірі [5, с. 70], який визначається волею до співтворчості [5, с. 70].

Креативність як здатність переходить з можливості у дійсність у креативній дії – дії по створенню нових ідей, за допомогою якої можна як маніпулювати людьми, їх свідомістю та позасвідомим, так і актуалізувати їх потенціал. Тому на перший план виходить постать дієвця, його інтелектуальних й моральних потенцій.

Не можна не погодитися з одним з авторів підручника “Теоретична і практична філософія” А. Лактіоновою про те, що дієвець може бути собою “завдяки власній спроможності, здатності бути активним” [4, с. 66].

Відомий американський дослідник дії як феномену людського буття Гаррі Франкфурт наголошував, що дієвець є особистістю, яка керується різними вольовими інтенціями [15, с. 157–162]. Можна погодитися, що є кореляція підходу даного автора з метаантропологією, – з її різними вольовими інтенціями, які конституують екзистенціальні і соціокультурні виміри людського буття.

При цьому, з точки зору Г. Франкфурта, дієвець, який розвивається до рівня особистості, постійно аналізує свої мотиви, а також осмислює ієрархію прагнень. Активність дієвця як особистості

набуває ієрархічної структури, дівці як особистості виділяють пріоритетні мотиви і відповідно, цілі [15, с. 157–162].

На цій основі Г. Франкфурт типізує людську активність як позасвідому і свідому. Важливо усвідомити, що дієвець буденного буття, свідомості і світогляду здатен діяти не тільки позасвідомо, а й свідомо: інша справа, що він знаходиться під впливом волі іншого суб'єкта, який скеровує його свідомі дії [15, с. 157–162].

Ч. Тейлор, так само як і Г. Франкфурт, заявляє про інтенціональність як усвідомлену спрямованість активності дівця як особистості – тобто суб'єкта, який керується власною волею, мотивами і власним цілепокладанням [14].

Важливі ідеї щодо особистості дівця як носія креативності маємо у німецького дослідника Х. Йоаса [2]. Цей автор говорить про креативність як спосіб прояву в діяльності Самості людини. Він виділяє раціональний та нормативний компоненти дії, і говорить про необхідність третього компонента, яким є креативний характер дії.

Проте у Г. Йоаса немає розгорнутих міркувань про те, чому одні дівці демонструють окрім раціональності і нормативності креативність, а інші – ні. Іншими словами, залишається питання про те, чому в діяльності не завжди проявляється Самість людини.

Постановка завдання. Завданням даної роботи є усвідомлення сутності й плюральності філософських практик в контексті креативної дії у сучасній освіті і культурі загалом.

Виклад основного матеріалу. На жаль, в сучасному світі креативність більше розуміється як здатність маніпулювати як індивідуальною, так і суспільною свідомістю.

Креативщиками називаються представники бізнесу, які в умовах споживання здатні змушувати купувати ті товари і послуги, які не дуже потрібні людині. Ще більш небезпечною і морально потворною є креативність у проведенні так званих інформаційно-психологічних операцій, метою яких є не просто зміна емоційних станів, а й світоглядних принципів, цінностей і установок людини, – настільки, щоб зробити особистостей і суспільство підкореними певному світоглядному впливу.

Проте креативна дія може мати і інший, актуалізуючий характер. Саме такий характер вона має у філософських практиках.

Дія у філософських практиках актуалізує особистість і розвиває не лише критичне, творче, самостійне мислення, а й мислення філософське – системне і гуманістичне, більше того, розвиває філософський світогляд – самостійний, критичний творчий, системний і гуманістичний. Але для того, щоб зрозуміти специфіку креативної дії в філософських практиках, нам треба усвідомити, що таке дія і хто такий дієвець в координатах сучасного філософського дискурсу.

Для відповіді на це та інші питання необхідно усвідомити, до якого типу світогляду відноситься дієвець: буденного, особистісного чи філософського? [5, с. 308–310].

Дієвець з буденним світоглядом діє або позасвідомо, або його дія обумовлена Іншим. В результаті у його діях ми маємо певну раціональну нормативність, але в них немає креативності.

Дієвець з особистісним світоглядом вже усвідомлює свої мотиви і вольові інтенції, що дає йому можливість креативно проявляти себе. Проте цього недостатньо для креативної дії у філософських практиках.

Креативна дія у філософських практиках потребує дівця з філософським світоглядом – самостійним, критичним, системним, – дівця, який усвідомлює не лише вольові інтенції і мотиви, а й цінності. Більше того, систематизує їх, що робить його діяльність більш осмисленою і стратегічною, і цілісною.

Якщо дієвець з філософським світоглядом займається власне філософськими практиками, такі практики не є симулякрами, а постають справжнім проникненням філософії у повсякденну структуру життя. Ці практики стають насправді життєвими практиками культури, і філософської культури, зокрема.

Міркуючи про креативну дію у філософських практиках, важливо усвідомити, що поняття “філософські практики” є близькими до поняття “публічна філософія”, але не тотожне йому.

Філософські практики – це вихід за межі філософського академічного кола у більш широкий контекст інтелектуального життя. Тому ми можемо припустити, що більшість філософських практик постають проявами публічної філософії. Проте є філософські практики, які мають виражено особистісний або міжособистісний характер, наприклад, написання філософських есе або новел, які автор не планує публікувати для широкого загалу, філософське консультування або філософський психоаналіз.

В цьому контексті для нас може бути цікавою типологія форм публічного філософського дискурсу, що корелює з філософськими практиками, яку пропонує дослідниця Іллі Ясна в своїх дослідженнях [11, 12]. Авторка виокремлює такі форми публічної філософського дискурсу як література, медіа, усне мовлення й діалог, освіта і виховання, експертна думка і роз'яснення, повсякденна практика, терапія, дозвілля. Можна дискутувати з виділеними формами сучасного публічного дискурсу, а також з самим принципом даної класифікації, але це одна з небагатьох спроб такої класифікації.

Говорячи про плюральність філософських практик, можна констатувати, що не буває однієї-єдиної правильної філософської практики, їх завжди багато. Проте нам слід знайти очевидний принцип їх класифікації. Пропоную зробити найбільш глобальну класифікацію на основі двох груп параметрів:

- Академічні – неакадемічні філософські практики.
- Публічні – непублічні філософські практики.

В результаті маємо чотири варіанти філософських практик і, відповідно, креативної дії в них:

1. Академічні публічні філософські практики (наприклад, публічні лекції або філософські есе викладачів чи вчених, філософські радіо- і телепрограми, які вони ведуть).
2. Академічні непублічні філософські практики (наприклад, філософські проекти, що обговорюються в студентській групі).
3. Неакадемічні публічні філософські практики (наприклад, виступ людини без філософської освіти на світоглядні теми).
4. Неакадемічні та непублічні філософські практики (наприклад, філософський щоденник, есе або афоризми, написані “в стіл” для зняття екзистенціальної напруги).

В кожному з цих варіантів можлива креативна дія, якщо дієвець набуває особистісного та філософського світогляду. Але саме академізм, який присутній в філософських практиках, наповнює креативну дію як системністю, так і креативністю.

Важливою філософською практикою сьогодні є *філософська публіцистика*, яка розвиває критичне й креативне мислення в широких колах мислячих людей. В статті “Філософська публіцистика як мужність відкритися Іншому: актуальність для академічної науки і освіти” [7] я і мій співавтор пишемо, що академічна філософія може набувати статус суспільної відкритості, коли вона існує не лише для філософів, а й для широкого кола інтелектуалів.

При цьому, на мою думку, філософська публіцистика і публічна філософія є близькими, але не тотожними поняттями. Філософська публіцистика є *однією з філософських практик*, в яких креативна дія відбувається завдяки літературній майстерності дієвця – в опублікованих текстах, телевізійних і радіо-програмах, блогах. Тоді як публічна філософія, як ми вже побачили, може охоплювати *цілу низку філософських практик*, і при цьому вона не завжди може мати літературну довершеність. Наприклад, публічна лекція – це не завжди публіцистичний виступ, хоча на відміну від академічної лекції – це вже крок до публіцистики.

У тоталітарному й авторитарному суспільствах логіка і міра суспільної відкритості академічної філософії, її публіцистичність вирішується закритою групою осіб. У демократичному суспільстві міра й стиль академічної відкритості вирішується авторами і можлива лише в публічній дискусії, живому просторі дискурсу. Мова іде передусім про філософську публіцистику, яка здатна як інтегрувати академічне знання, так і поширювати його в суспільстві, здатна узагальнювати спільні цінності й генерувати сенси.

Вважаю, що “справжній академізм іманентно тяжіє не стільки до публічності, скільки до публіцистичності – чим вищий академічний статус освітянина та науковця, тим більшої міри публіцистичності він вимагає – міри відкритості текстів та виступів, здатності говорити доступно і цікаво, щоб бути почутим колегами сусідніх галузей знання і всім суспільством” [7].

Філософська публіцистика є елементом філософського мистецтва в широкому сенсі слова, яке включає в себе також філософську есеїстику, афористику, романістику й філософський кінематограф.

Особливе значення в сучасній культурі має актуалізація філософських практик в процесі навчання студентів-філософів, які, вивчаючи практичну філософію, повинні усвідомити, що її предметом є плюральність філософських практик в освіті і культурі й надалі перейти до самих філософських практик у власній креативній дії. Авторка цієї статті, викладаючи курс “Філософські практики: філософія креативної дії” для студентів-бакалаврів з курсу філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, проаналізувала традиційні й новітні філософські практики, серед яких були такі як інтерв’ю з філософом, філософсько-літературна студія, презентація філософської книги, філософська кав’ярня, філософська радіо-і телепрограма, подкаст, філософський театр, філософський фільм, філософське консультування, філософська літня школа, філософський журнал, філософське відео-есе, філософський дискусійний клуб та ін.

В межах названого курсу студенти креативно підійшли до підготовки *власних* проектів у царині філософських практик, куди увійшли: філософське відео-есе, філософський анімаційний фільм “Що таке істина?”; проєкт семінару філософського аналізу кіно; проєкт філософського театру; музичний кліп, що популяризує ідеї І. Канта; проєкт журналу “Філософія музики”; презентація філософського роману; проєкт філософського клубу; інтерв’ю з філософом.

Дані проєкти відображають великий креативний потенціал студентів-філософів, актуальний для практичного осмислення і впровадження теоретичних знань, а також необхідність системного розвитку цього потенціалу.

Висновки. Отже, філософські практики в освіті і культурі сприяють як глибині, так і гуманістичності креативної дії, що особливо актуально для сучасної України в часи екзистенціальної

війни, набуття справедливого миру й подальшого повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Дем'янов, ВО, Бойченко, МІ & Приходько, ВВ 2017, *Теоретична і практична філософія*. Навчальний посібник, заг. ред. Шашкової, ЛЮ, Київ: ВПЦ "Київський університет", 464 с.
2. Йоас, Г 2014, *Культурні цінності Європи*, ред. Йонас, Г & Віганд, К, пер. укр. Дмитренко, К & Швед, В, Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, с. 7-35.
3. Крилова, СА 2022, *Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу*. Монографія, видання 2-е, видання, виправлене і доповнене, Київ: КНТ., 536.
4. Крилова, С & Крилова, В 2023, 'Феномен академічної харизми вченого в науці та освіті', *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис*, № 2, с. 46-52.
5. *Філософія науки і культури 2024*, Словник, ред. Хамітов, Н, Київ: КНТ, 437 с.
6. Хамітов, Н 2023, *Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту*, 5-е видання, виправлене і доповнене, Київ: КНТ, 405 с.
7. Хамітов, Н & Крилова, С 2019, 'Феномен філософської публіцистики та соціокультурна відкритість академічної освіти і науки', *Актуальні проблеми філософії та соціології*, Вип. 25. Доступно: <<https://dspace.onua.edu.ua/items/ba91d7db-8293-46c4-9589-d6533e46a042>>.
8. Хамітов, НВ 2021, 'Філософська антропологія: світовий та вітчизняний контексти', *Вісник НАН України*, № 5, с. 81-94.
9. Хамітов, НВ 2022, 'Академічна філософія як наука і мистецтво', *Вісник НАН України*, № 4, с. 59-73.
10. Хамітов, НВ 2023, 'Філософське мистецтво Григорія Сковороди і дискусії щодо розвитку гуманітарної сфери України', *Вісник НАН України*, № 6, с. 84-99.
11. Ясна, І 2021, 'Форми сучасного публічного філософського дискурсу', *Грані*, Том 24, № 12, с. 94-103.
12. Ясна, І 2022, 'Форми сучасного публічного філософського дискурсу. Частина 2. Експертна думка, практика, терапія, дозвілля', *Грані*, Том 5, № 22, с. 12-16.
13. Khamitov, N 2023, 'The War in Ukraine and the New Humanism: David Versus Goliath', *KIBEА Publishing*, 124 p.
14. Taylor, Ch 2012, *Human Agency and Language. Philosophical Papers*. Cambridge, Cambridge University Press. <<https://www.cambridge.org/core/books/philosophical-papers/AD137DE8003D16E96690293751476CBA>>. [12 January 2025].
15. Frankfurt, H 1978, *The Problem of Action. American Philosophical Quarterly*, № 15, p. 157-162.

References:

1. Demianov, VO, Boichenko, MI & Prykhodko, VV 2017, *Teoretychna i praktychna filosofii (Theoretical and practical philosophy)*. Navchalnyi posibnyk, zah. red. Shashkovoї, LO, Kyiv: VPTs "Kyivskiy universytet", 464 s.
2. Yoas, H 2014, *Kulturni tsinnosti Yevropy (Cultural values of Europe)*, red. Yonas, H & Vihand, K, per. ukr. Dmytrenko, K & Shved, V, Kyiv: DUKh I LITERA, s. 7-35.
3. Krylova, SA 2022, *Krasa liudyny v zhyttievykh praktykakh kultury. Dosvid sotsialnoi ta kulturnoi metaantropologii i androhin-analizu (Human Beauty in the Life Practices of Culture. Experience of social and cultural metaanthropology and androgyny analysis)*. Monohrafiia, vydannia 2-e, vydannia, vypravlene i dopovnene, Kyiv: KNT., 536.
4. Krylova, S & Krylova, V 2023, 'Fenomen akademichnoi kharyzmy vchenoho v nautsi ta osviti (The phenomenon of academic charisma of a scientist in science and education)', *Vyshcha osvita Ukrainy: teoretychnyi ta naukovometodychnyi chasopys*, № 2, с. 46-52.
5. *Filosofii nauky i kultury (Philosophy of Science and Culture) 2024*, Clovnyk, red. Khamitov, N, Kyiv: KNT, 437 s.
6. Khamitov, N 2023, *Filosofska antropohiia: aktualni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu (Philosophical anthropology: topical issues. From Theoretical to Practical Turn)*, 5-e vydannia, vypravlene i dopovnene, Kyiv: KNT, 405 с.
7. Khamitov, N & Krylova, S 2019, 'Fenomen filosofskoi publitsystyky ta sotsiokulturna vidkrytist akademichnoi osvity i nauky (The phenomenon of philosophical journalism and the socio-cultural openness of academic education and science)', *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, Vyp. 25. Dostupno: <<https://dspace.onua.edu.ua/items/ba91d7db-8293-46c4-9589-d6533e46a042>>. [].
8. Khamitov, NV 2021, 'Filosofska antropohiia: svitovy i vitchyzniani konteksty (Actual Problems of Philosophy and Sociology)', *Visnyk NAN Ukrainy*, № 5, s. 81-94.
9. Khamitov, NV 2022, 'Akademichna filosofii yak nauka i mystetstvo (Academic philosophy as a science and art)', *Visnyk NAN Ukrainy*, № 4, s. 59-73.
10. Khamitov, NV 2023, 'Filosofske mystetstvo Hryhoriia Skovorody i dyskusii shchodo rozvytku humanitarnoi sfery Ukrainy (Philosophical art of Hryhorii Skovoroda and discussions on the development of the humanitarian sphere of Ukraine)', *Visnyk NAN Ukrainy*, № 6, s. 84-99.
11. Yasna, I 2021, 'Formy suchasnoho publichnoho filosofskoho dyskursu (Forms of modern public philosophical discourse)', *Hrani*, Tom 24, № 12, s. 94-103.
12. Yasna, I 2022, 'Formy suchasnoho publichnoho filosofskoho dyskursu. Chastyna 2. Ekspertna dumka, praktyka, terapiia, dozvillia (Forms of Modern Public Philosophical Discourse. Part 2. Expert Opinion, Practice, Therapy, Leisure)', *Hrani*, Tom 5, № 22, с. 12-16.
13. Khamitov, N 2023, 'The War in Ukraine and the New Humanism: David Versus Goliath', *KIBEА Publishing*, 124 p.
14. Taylor, Ch 2012, *Human Agency and Language. Philosophical Papers*. Cambridge, Cambridge University Press. <<https://www.cambridge.org/core/books/philosophical-papers/AD137DE8003D16E96690293751476CBA>>. [12 January 2025].
15. Frankfurt, H 1978, *The Problem of Action. American Philosophical Quarterly*, № 15, p. 157-162.

Прорецензовано / Reviewed

26.01.2025

Рекомендовано до друку / Recommended for publication

14.02.2025